

Всесвітнє наукове ноосферно-онтологічне товариство (ВННОТ, Харків, Україна)
World Scientific Noosphere-Ontological Society (WSNOS, Boston, USA)
Weltwissenschaftliche Noosphäre-Ontologische Gesellschaft (WNOG, Köln, Bundesrepublik Deutschland)
Громадська організація «Фонд розвитку науки та освіти «ІНТЕЛЕКТ» (Харків, Україна)

ДУХОВНО-ІНТЕЛЕКТУАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ І НАВЧАННЯ МОЛОДІ В ХХІ СТОЛІТТІ

*Міжнародний періодичний збірник наукових праць
за загальною редакцією В. П. Бабича, О. М. Хвостиченка*

SPIRITUAL AND INTELLECTUAL UPBRINGING AND TEACHING OF YOUTH IN THE XXI CENTURY

*International Periodical Collection of Scientific Papers
edited by V. P. Babych, O. M. Khvostychenko*

GEISTIGE UND INTELLEKTUELLE ERZIEHUNG UND AUSBILDUNG DER JUGEND IM XXI JAHRHUNDERT

*Internationale regelmäßig erscheinende Sammlung wissenschaftlicher Beiträge
unter der Gesamtreaktion von V. P. Babych, O. M. Khvostychenko*

Випуск / Issue / Ausgabe
V — 2023

Всесвітнє наукове ноосферно-онтологічне товариство (ВННОТ, Харків, Україна)
World Scientific Noosphere-Ontological Society (WSNOS, Boston, USA)
Weltwissenschaftliche Noosphäre-Ontologische Gesellschaft (WNOG, Köln, Bundesrepublik Deutschland)
Громадська організація «Фонд розвитку науки та освіти «ІНТЕЛЕКТ» (Харків, Україна)

ДУХОВНО-ІНТЕЛЕКТУАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ І НАВЧАННЯ МОЛОДИ В ХХІ СТОЛІТТІ

*Міжнародний періодичний збірник наукових праць
за загальною редакцією В. П. Бабича, О. М. Хвостиченка*

SPIRITUAL AND INTELLECTUAL UPBRINGING AND TEACHING OF YOUTH IN THE XXI CENTURY

*International Periodical Collection of Scientific Papers
edited by V. P. Babych, O. M. Khvostychenko*

GEISTIGE UND INTELLEKTUELLE ERZIEHUNG UND AUSBILDUNG DER JUGEND IM XXI JAHRHUNDERT

*Internationale regelmäßig erscheinende Sammlung wissenschaftlicher Beiträge
unter der Gesamtedaktion von V. P. Babych, O. M. Khvostychenko*

**Випуск / Issue / Ausgabe
V — 2023**

ХАРКІВ / BOSTON / KÖLN

УДК 37.01/.09(058)

*РЕКОМЕНДОВАНО ДО ВИДАННЯ РІШЕННЯМ ВЧЕНОЇ РАДИ
ВСЕСВІТНЬОГО НАУКОВОГО НООСФЕРНО-ОНТОЛОГІЧНОГО ТОВАРИСТВА, м. ХАРКІВ
(протокол 11/1 від 10.11.2023 р.)*

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Потапчук Тетяна Володимирівна — доктор педагогічних наук, професорка, професорка кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ;

Кікінежді Оксана Михайлівна — доктор психологічних наук, професорка, професорка кафедри психології, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль;

Панфілов Олександр Юрійович — доктор філософських наук, професор, професор кафедри соціології та політології Національного юридичного університету України імені Ярослава Мудрого.

Духовно-інтелектуальне виховання і навчання молоді в XXI столітті : міжнар. період. зб. наук. пр. / за заг. ред. В. П. Бабича, О. М. Хвостиченка. Харків : НДВП «Інтелект-Експрес-Капітал», 2023. Вип. 5. 468 с.

ISSN 2708-4809

У збірнику розглянуто ціннісні орієнтири духовно-інтелектуального виховання та розвитку якостей особистості в сучасних умовах. Розкрито особистісні та соціальні детермінанти духовно-інтелектуального виховання і навчання в системі неперервної освіти. Проаналізовано історичні та порівняльні аспекти в теорії і практиці духовно-інтелектуального виховання й навчання. Акцентовано на практичній значущості розвитку духовно-інтелектуального потенціалу суб'єктів освітнього процесу. Розраховано на науковців, педагогів, здобувачів загальної середньої та всіх рівнів вищої освіти, методистів, управлінців, громадську спільноту, батьків.

Spiritual-intellectual upbringing and teaching of youth in the 21st century : the international periodical collection of scientific papers / ed. by V. P. Babych, O. M. Khvostychenko. Kharkiv : RPE "Intellect-Express-Capital", 2023. Issue 5. 468 p.

ISSN 2708-4809

The collection considers the values of spiritual and intellectual upbringing and the development of qualities of the personality in modern conditions. It is revealed the personal and social determinants of spiritual and intellectual upbringing and teaching in the system of continuing education. It is analyzed historical and comparative aspects in the theory and practice of spiritual and intellectual upbringing and teaching. It is emphasis on the practical significance of the development of the spiritual and intellectual potential of the subjects of the educational process. It is designed for scientists, teachers, applicants for general secondary and all levels of higher education, methodologists, managers, civil society, and parents.

Geistige und intellektuelle Erziehung und Ausbildung der Jugend im XXI Jahrhundert : internationale periodische Sammlung wissenschaftlicher Beiträge / herausgegeben von V. P. Babych, O. M. Khvostychenko. Charkiw : FPS „Intellect-Express-Capital“, 2023. Ausgabe 5. 468 p.

ISSN 2708-4809

Die Sammlung befasst sich mit den Wertorientierungen der geistigen und intellektuellen Erziehung und der Entwicklung von Persönlichkeitsqualitäten unter modernen Bedingungen. Die persönlichen und sozialen Determinanten der geistigen und intellektuellen Erziehung und Ausbildung im System der Weiterbildung werden aufgezeigt. Die historischen und vergleichenden Aspekte in Theorie und Praxis der geistigen und intellektuellen Erziehung und Ausbildung werden analysiert. Die praktische Bedeutung der Entwicklung des geistigen und intellektuellen Potenzials der am Bildungsprozess Beteiligten wird hervorgehoben. Das Buch richtet sich an Wissenschaftler, Lehrer, Studenten der allgemeinen Sekundarstufe und aller Stufen der Hochschulbildung, Methodiker, Manager, die Zivilgesellschaft und Eltern.

© ВННОТ, 2023

© ФРНО «Інтелект», 2023

© ТОВ «НДВП «Інтелект-Експрес-Капітал», 2023

ISSN 2708-4809

ЗМІСТ

Склад редакційної колегії	8
Передмова В. П. Бабича	11
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДУХОВНО-ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ І НАВЧАННЯ	13
Мислетворчість як ключ до опанування мистецтвом життєтворчості. <i>Бабич В. П., Хвостиченко О. М.</i>	14
Духовно-інтелектуальне виховання особистості: філософсько-етичні аспекти. <i>Столяренко О. В., Столяренко О. В., Магас Л. М.</i>	21
Категорії «дух» і «духовність» як основоположні аспекти для реалізації духовно-інтелектуального виховання. <i>Ходанич Ю. М.</i>	32
Духовне виховання здобувачів вищої освіти: напрямки, цінності, перспективи. <i>Добрідень А. В.</i>	36
Елементи системного підходу до методології духовно-інтелектуального виховання і навчання щасливої особистості. <i>Бушинов В. В., Кривич А. І.</i>	40
Доля людини, як напрямок духовно-інтелектуального виховання та навчання особистості. <i>Хвостиченко О. М., Трусей Л. Г.</i>	47
Синтез духовності та інтелекту: нові підходи до освіти. <i>Левцицька А. І.</i>	55
Освітній потенціал філософії у світлі здоров'язбереження студентської молоді в умовах психосоціальних викликів сьогодення. <i>Добрідень О. В.</i>	61
Толерантність як фундаментальна цінність гуманістичної педагогіки. <i>Волошина О. В., Семешок І. В.</i>	65
Психолого-педагогічні засади формування патріотичних цінностей як складової соціокультурної компетентності молодших школярів. <i>Котик Т. М.</i>	69
Ціннісні орієнтації як елемент життєвої перспективи особистості здобувача вищої освіти. <i>Щенова Д. Р.</i>	75
Духовно-інтелектуальне виховання здобувачів освіти у контексті дистанційного навчання. <i>Пищик О. В.</i>	79
Теоретичні основи духовно-інтелектуального виховання і навчання. <i>Бабенко І. В.</i>	87
Особистісні детермінанти розвитку духовно-творчої активності дітей дошкільного віку. <i>Шулигіна Р. А.</i>	92
Підготовка майбутніх фахівців до розвитку емоційного інтелекту у дітей дошкільного віку. <i>Прибора Т. О., Кириленко А. О.</i>	97
Плекання егалітарної особистості в контексті духовно-інтелектуального виховання. <i>Кізь О. Б.</i>	102
Імідж сучасного вчителя початкових класів. <i>Хвостик А. А., Смолянюк Н. М.</i>	115
Медична освіта за сучасними стандартами. <i>Коновалова Н. В., Ковтун О. В., Гузун С. А., Гузун О. В.</i>	119

ПЛЕКАННЯ ЕҒАЛІТАРНОЇ ОСОБИСТОСТІ В КОНТЕКСТІ ДУХОВНО-ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ

Кізь О. Б.

кандидат психологічних наук, доцент,
Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка,
м. Тернопіль, Україна

У статті здійснено теоретичний аналіз соціально-психологічних та педагогічних умов плекання егалітарної особистості. У контексті духовно-інтелектуального виховання стверджується визначальна роль егалітарної батьківської сім'ї та егалітарної особистості педагога у становленні гармонійно розвиненої, духовно багатой, самодостатньої зростаючої егалітарної особистості.

Ключові слова: егалітарна особистість, егалітарна сім'я, егалітарний педагог, особистісно-егалітарний підхід.

The article provides a theoretical analysis of the socio-psychological and pedagogical conditions for cultivation of an egalitarian personality. In the context of spiritual and intellectual development, the author asserts the decisive role of the egalitarian parental family and the teacher's egalitarian personality in the formation of a harmoniously developed, spiritually rich, self-sufficient growing egalitarian personality.

Keywords: egalitarian personality, egalitarian parental family, teacher's egalitarian personality, personal and egalitarian approach.

Особливого значення в умовах сьогоденної України набуває питання пошуку оптимальних моделей родинного і освітнього середовищ, які були б найбільш сприятливими для соціалізації та підготовки до життя здійснення головного людського ресурсу країни — дітей. Як наголошує Й. Боришевський, «будь-які, навіть найскладніші утворення в структурі особистості, зокрема в структурі її свідомості та самосвідомості, мають свою передісторію. <...> У генетичному плані духовне становлення дорослої людини своїм корінням сягає раннього дитинства. Хіба не із зворушливої, емоційно багатой, веселкової, багатобарвної любові дитини до батьків, рідних, прив'язаності до рідної домівки, із відчуття краси рідного довкілля виростають у майбутньому високі, ніким нездоланні, дієві почуття патріотизму, відповідальності за долю народу, нації, Вітчизни? <...> Подібні риторичні запитання можна ставити стосовно будь-чого, що складає систему духовних цінностей особистості. І кожного разу переконувуватимемось у беззаперчній істинності філософського вислову: все розпочинається з дитинства» [1, с. 16–17].

Плекання егалітарної особистості ми розглядаємо як процес, що зумовлюється соціальними впливами на особистість, яка, завдяки притаманній їй активності, у процесі оволодіння індивідуальним життєвим досвідом на різних етапах вікового розвитку й особистісного становлення здатна трансформувати ці впливи, поступово виробляючи систему світоглядних орієнтацій і власне розуміння й ставлення до життя, життєвих цілей і на цій основі визначати свій життєвий шлях, реалізуючи егалітарні цінності у вчинках. Лише вступаючи у спілкування з іншими людьми, тобто перебуваючи у сімейно-родинному колі, у референтній групі, у закладі освіти, у колективі, суспільстві, дитина завдяки розгортанню гуманних людських взаємин може розвиватися як егалітарна особистість, пізнавати навколишній світ, інших людей і саму себе, утверджуватись у власній самостійності і гідності, відкривати свою правдиву людську сутність.

Аналіз детермінант становлення егалітарної особистості здійснюється нами крізь концептуальні положення особистісно-егалітарного підходу, розробленого О. Кікінежді як різновиду особистісно-орієнтованого, розробленого І. Бехом, та гендерного, розробленого В. Кравцем. Обмежені обсягом статті, розглянемо соціально-психологічні та педагогічні умови плекання егалітарної особистості дитини під впливом двох найважливіших соціальних інститутів, пов'язаних з реалізацією основних потреб суспільства у відтворенні і розвитку людини, — інститутами сім'ї та освіти, які виконують функцію агентів соціалізації.

Передумови розвитку егалітарної особистості закладаються в дитинстві насамперед через сімейне виховання і ставлення батьків. Сім'я і шлюб стали лакмусовим папірцем змін, які відбуваються в економічному, соціальному, політичному, культурному, психологічному, релігійному та інших вимірах суспільного буття.

На думку Г. Говорун, О. Кікінежді, егалітарна, партнерська сім'я будується на таких нормативних засадах: «авторитет кожного, кооперативне використання влади; керівництво, базоване на авторитеті; взаємозамінність статевих ролей; гнучкість розподілу сімейних обов'язків та видів діяльності, подільність діяльності з відповідним розмежуванням інтересів; лабільність правил родинного життя; конструктивний спосіб розв'язання суперечок; невдачі та помилки не приховуються, обговорюються без дорікань, прощаються, забуваються; повага до приватних справ, особистих таємниць, невтручання в інтимний світ без запрошення; сприйняття сім'ї як найбезпечнішого місця, де набувається впевненість у собі, зникають сумніви, тривожність, підвищується настрій; відкритість сімейного життя до соціуму, активне включення подружжя в суспільне життя; виховання в умовах розширення автономії дитини, її самовизначення, повноправної

участі в прийнятті колективних рішень [2, с. 27]. Науковці наголошують, що егалітарні шлюби відзначаються особливою життєстійкістю і цілеспрямованістю, дружніми, міцними родинними зв'язками, які наснажують і збагачують кожного з подружжя.

Створюючи сім'ю, більшість людей мріють про демократичний, рівноправний союз, де права одного не порушують прав іншого, де відповідальність взаємна, обов'язки справедливо розподіляються. На плечі сучасної сім'ї при обопільній відповідальності дружини та чоловіка лягає тягар відповідальності за благополуччя, мир, лад і добробут у домі. У сучасних міцних, люблячих сім'ях главою стають залежно від розподілу сфери прийняття рішення, а провідну роль лідера у різних ситуаціях відіграє то один, то інший член подружжя залежно від здібностей, компетентностей, досвіду у тій чи іншій сфері. В егалітарній сім'ї у побутовій сфері життєдіяльності жінку вивільнено від переобтяження репродуктивною працею завдяки гнучкому перерозподілу домашніх обов'язків між усіма членами родини із урахуванням ступеню їхньої зайнятості, що сприяло створенню умов для відпочинку жінок, розширенню їхніх можливостей для освіти і самоосвіти, особистісного розвитку, кар'єрного росту.

Далеко не кожна сім'я є взірцем побудови паритетних подружніх взаємин. Характерними соціально-психологічними ознаками дисфункційних сімей є порушення функціонування одного чи кількох складників у системі сімейних відносин, низькі якісні показники функціонування сім'ї аж до повного невиконання її членами сімейних обов'язків і, як наслідок, незадоволення їхніх базових потреб. У дисфункційній сім'ї її дорослі члени часто орієнтуються на патріархатно-домінаторну модель сімейних взаємин, зневажають погляди і почуття партнера, виявляють суперечності в означенні внутрішньо-сімейних і соціокультурних норм, ігнорують здорові сімейні традиції, вирізняються жорсткою конфронтацією гендерно-рольових позицій, конфліктними взаєминами, тенденціями до патологічного суперництва, дезадаптивною поведінкою, схильністю до маніпулювання партнером або дітьми.

Характер відносин та психологічна атмосфера між членами сім'ї, активна участь обох батьків у вихованні дітей та подібність їхніх поглядів щодо методів виховання, організація побуту, спільної діяльності і відпочинку сім'ї, вміння аналізувати і розуміти мотиви поведінки партнерів та власні вчинки та дії, наявність навичок мирного вирішення конфліктних ситуацій, які виникають у взаєминах, гендерна чуйність та толерантність, здатність до емпатійного розуміння партнера, самовладання, конструктивна і самостверджуюча поведінка у шлюбі — усе у сукупності впливає на становлення дитини як егалітарної особистості. Егалітарна сім'я є для

дітей взірцем побудови паритетних подружніх взаємин, створення рівних умов для поєднання професійних та сімейних обов'язків членами подружжя, життєздійснення членів родини як самодостатніх особистостей. Дитина, котра зростає в егалітарній батьківській сім'ї, має найсприятливіші умови зростати егалітарною особистістю.

У закладі освіти егалітарну особистість дитини може плекати педагог, котрий і сам є егалітарною особистістю. Нам суголосить думка О. Кікінежди, котра «розглядає егалітарну особистість педагога як суб'єкта самотворчості, відкрити, самодостатню, гендерно компетентну особистість, яка сповідує принципи рівноцінності та паритетності статей у особистісному і професійному життєздійсненні, вірить у власний потенціал, орієнтована на самоактуалізацію та позитивне соціальне функціонування» [3, с. 15]. Це — вільна і духовно багата особистість, якій притаманна потреба в саморозвитку і самовдосконаленні, егалітарний світогляд, особистісні характеристики та соціальні виміри, що проєктуються в уявленнях про світ, про себе і про свою взаємодію з іншим людьми та у сукупності відображаються у її психологічному благополуччі [4, с. 72].

Для егалітарної особистості педагога властиве постійне вдосконалення певних механізмів вияву і розвитку самоусвідомлення, які сприяють формуванню і розвитку фундаментальних для самосвідомості здатностей — самоаналізу, самооцінки, самовибудови [5]. «Егалітарність особистості з позиції гуманістичної психології — це відкритість до досвіду й водночас опора на власні сили, актуалізація власних устремлень, самодостатність, сприйняття себе без захисних механізмів, свобода від стереотипованих очікувань у пошуку особистісних смислів, позиція суб'єктності в життєтворенні» [4, с. 70].

Актуалізується питання професійної підготовки педагога, позаяк він має володіти достатнім рівнем фахових компетентностей і забезпечувати психолого-педагогічний супровід розвитку егалітарної особистості дитини відповідно до її індивідуальних особливостей, духовних запитів та потреб. «Духовність — це здобуток, неоціненний скарб людини, якій з дитинства пощастило з вихователями, котрі талановито вели її до досягнення таємниць самотворення, вибудовували у ній віру та переконання в тому, що людина сама може і повинна стати творцем своєї долі» [1, с. 3].

Гуманізація міжособистісних стосунків є чинником становлення егалітарної особистості в шкільному віці. У ході партнерської взаємодії із педагогами вихованці утверджуватимуться як суб'єкти діяльності, поведінки і спілкування, у них формуватиметься самостійність і відповідальність, принциповість і почуття власної гідності, творча активність і критичне мислення. Стрижнем гуманізованої системи виховання є суб'єкт-суб'єк-

тна взаємодія, прийняття іншого як рівноцінної особистості, діалог у взаєминах, створення умов для самореалізації та активного саморозвитку особистості.

І. Бех акцентує увагу на необхідності гуманістичного діалогу: «...Звично під традиційним гуманістичним діалогом розуміють паритетні, дружні, непригнічені стосунки, які насамперед демонструє вихователь, спонукаючи цим вихованця до аналогічних відповідей, для досягнення певної благородної мети. Однак, центральна характеристика гуманістичного діалогу полягає в тому, що незважаючи на згадані стосунки, вихователь завжди виконує у цій взаємодії роль ведучого. Якраз він спрямовано впливає на вихованця і цим змінює наявну у нього на певний час духовну структуру. За особливого гуманістичного діалогу цільова спрямованість істотно змінюється. Він є, так би мовити, реальністю «між», тобто зв'язком між двома духовними світами, динамічною духовною спільністю» [6, с. 49].

До кола професійних обов'язків педагога «входить моніторинг, виявлення та усунення чинників освітнього середовища, що можуть здійснювати депривуючий вплив у формах неоднакового ставлення, утисків, позбавлень, обмежень, виключень або надання переваг, прихованих або відкритих проявів дискримінації, сексизму, насильства через дію гендерних упереджень, стереотипів, гендерних настановлень, наявних у свідомості та відображених у поведінці суб'єктів педагогічної взаємодії» [7, с. 53].

Слідуючи І. Беху, ми вважаємо паритетне спілкування однією із умов плекання егалітарної особистості дитини: «Спілкування, у якому створюється психологічний взаємокомфорт, позитивна емоційна урівноваженість суб'єктів називається паритетним. Воно має бути визначальним у будь-якій комунікативній взаємодії. Звичайно, що паритетне спілкування можливе за певних умов і перш за все високої загальної культури його учасників, не говорячи вже про комунікативну культуру. Окрім цих показників, у діалогічному процесі істотну роль відіграє внутрішня позиція суб'єкта, відчуття себе як людини, при чому у достатньому ступені» [6, с. 115]. Науковець наголошує на ролі вихователя у попередженні формування у вихованця синдрому боязні чи навіть втечі від непаритетного спілкування: «Виховна робота у цьому плані повинна передбачати: 1. Виховання у підростаючій особистості самоцінності. 2. Виховання впевненості в собі та почуття гідності. 3. Виховання особистісної сміливості та мужності. 4. Виховання приємних переживань навіть у ситуації, коли необхідно схилитися перед особистістю, яка певною мірою віддалена від мене» [6, с. 117].

Вважаємо, що предмети психологічного циклу є потужним ресурсом розвитку психологічної компетентності у майбутніх педагогів закладів

освіти. Так, у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка для здобувачів освітніх ступенів за спеціальністю 012 Дошкільна освіта викладається низка психологічних дисциплін професійної підготовки: «Психологія загальна», «Психологія: Психологія дитяча. Психологія педагогічна», «Психологія дитячої творчості», «Етнопсихологія», «Актуальні проблеми дитячої психології», «Психолого-педагогічний супровід розвитку дитини», «Гендерна соціалізація дитини дошкільного віку» тощо. Окремі аспекти створення сприятливих психолого-педагогічних умов для становлення егалітарної особистості дитини можна успішно інтегрувати до змісту кожної із перелічених навчальних дисциплін.

До прикладу, метою викладання навчальної дисципліни «Психолого-педагогічний супровід розвитку дитини» для здобувачів третього (освітньо-наукового) ступеня є підготовка висококваліфікованих фахівців у галузі дошкільної освіти, котрі володіють теоретичними знаннями з психології дитячого розвитку, розумінням закономірностей функціонування психічних процесів і явищ в онтогенезі та при дизонтогенезі, що дозволить вирішувати психологічні проблеми зростаючої особистості та дитячої групи, здійснювати психолого-педагогічний супровід розвитку дитини завдяки формуванню у слухачів здатностей використовувати сучасні діагностичні та психокорекційні методи, психологічні інтервенції та технології, групові та індивідуальні форми роботи, що ґрунтуються на принципах діяльності педагога ЗДО.

Вивчення навчальної дисципліни сприятиме формуванню у здобувачів, із-поміж іншого, таких компетентностей: здатність обирати і застосовувати валідні та надійні методи наукового дослідження для виявлення сильних сторін особистості дитини, її індивідуальних внутрішніх ресурсів; здатність співвідносити інтелектуальний, психологічний і хронологічний вік дитини та володіти специфікою навчального і виховного впливів відповідно до її вікових та індивідуальних можливостей; здатність застосовувати засвоєну систему знань у розробці індивідуальної програми психолого-педагогічного супроводу; здатність обирати і використовувати науково верифіковані методики і техніки практичної діяльності задля створення оптимальних умов для її психічного розвитку та особистісного становлення; здатність організовувати співпрацю вихователів, батьків/опікунів та спеціалістів у команді психолого-педагогічного супроводу дітей дошкільного віку різних категорій.

Зміст навчальної дисципліни розкрито у двох змістових модулях: «Психолого-педагогічний супровід як інтегративна технологія педагогічної підтримки й психологічної допомоги дітям» (табл. 1) та «Технології

психолого-педагогічного супроводу розвитку дитини раннього дитячого та дошкільного віку» (табл. 2), кожен з яких охоплює чотири теми.

Табл. 1.

Зміст модуля «Психолого-педагогічний супровід як інтегративна технологія педагогічної підтримки й психологічної допомоги дітям»

Тема	Зміст теми
<p>Тема 1. <i>Психолого-педагогічний супровід як інтегративна технологія педагогічної підтримки й психологічної допомоги дітям у ЗДО.</i></p>	<p>Інтегративна парадигма як засадничий орієнтир психолого-педагогічного супроводу. Психолого-педагогічний супровід як цілісний інтегративний феномен у контексті різних наукових концепцій. Методологія, методики, технології психолого-педагогічного супроводу розвитку дітей. Діагностичний інструментарій задля вивчення індивідуально-психологічних особливостей розвитку дітей раннього та дошкільного віку. Психолого-педагогічний супровід як зовнішній (середовищний, соціальний) ресурс активізації внутрішніх ресурсів дитини (особистісних, психологічних). Складники психолого-педагогічного супроводу: педагогічна підтримка дитини на певному етапі її розвитку й психологічна допомога їй та дорослим суб'єктам супроводу (найближчому оточенню) у подоланні особистісних та міжособистісних проблем. Нормалізація відносин у системі «родина–дитина–ЗДО». Емоційна й екзистенційна підтримка дитини задля збереження максимуму її волі й відповідальності за вибір варіанта вирішення актуальної життєвої проблеми. Доцільні технології психолого-педагогічного супроводу.</p>
<p>Тема 2. <i>Закономірності і динаміка психічного розвитку і формування особистості дитини в онтогенезі.</i></p>	<p>Основні закономірності, передумови, джерела, рушійні сили психічного розвитку дитини та поняття, що характеризують її онтогенез (дозрівання, розвиток, формування, становлення, навчання, виховання). Поняття віку у психології; хронологічний, біологічний, розумовий та психологічний вік. Вітчизняні та зарубіжні науковці про вікову періодизацію, критерії та показники психічного розвитку. Визначення епох, вікових періодів, стадій та фаз психічного розвитку особистості. Вікова періодизація психосексуального розвитку З. Фрейда, психосоціального розвитку Е. Ерікссона, розумового розвитку дитини Ж. Піаже, морального розвитку дитини Л. Кольберга. Підходи вітчизняних науковців до проблеми вікової періодизації психічного розвитку.</p>

	<p>Вчення про психічний розвиток дитини і формування її особистості. Акселерація як прискорення фізичного і психічного розвитку дітей у порівнянні з попередніми поколіннями. Теорії виникнення явища акселерації. Соціальні та біологічні причини акселерації. Соціальна ситуація розвитку, провідний тип діяльності та психологічні новоутворення як визначальні показники вікового періоду. Вікові кризи на етапі дошкільного дитинства (криза новонародженого, 1-го року, трьох років, семи років). Сенситивні періоди розвитку окремих психічних функцій. Уміння на основі критеріїв, показників визначати вікові періоди, стадії та фази психічного розвитку дитини.</p>
<p>Тема 3. <i>Психічний розвиток дитини в ранньому дитячому та дошкільному віці.</i></p>	<p>Загальна характеристика соціальної ситуації розвитку у ранньому дитячому віці. Провідний вид діяльності дитини віком від 1-го до 3-х років. Особливості предметно-маніпулятивної діяльності у ранньому дитинстві. Основні психологічні новоутворення. Особливості розвитку рецепторної і рухової діяльності у ранньому дитячому віці. Роль ходьби для подальшого фізичного та психічного розвитку дитини. Особливості психічного розвитку у ранньому дитячому віці. Розвиток пізнавальної та емоційно-вольової сфер дитини. Раннє дитинство — сензитивний період в розвитку мовлення дитини. Етичний розвиток у ранньому дитинстві. Характеристика кризи 3-х років; Ельза Келер про кризу 3-х років. Дошкільний вік як важливий етап психічного розвитку дитини. Загальна характеристика соціальної ситуації розвитку у дошкільному віці. Гра як провідний вид діяльності дошкільника. Основні психологічні новоутворення в дошкільному віці. Розвиток пізнавальних психічних процесів у дошкільника: увага, відчуття, сприймання, пам'ять, мислення, уява, мовлення. Формування особистості дошкільника. Модель оптимального спілкування педагога з дитиною. Ситуативно-ділова та позаситуативно-ділова форми спілкування дошкільників. Вплив групи ЗДО на психічний і особистісний розвиток дитини. Характеристика кризи 7-ми років. Готовність старшого дошкільника до навчання в школі. Характеристика мотиваційного, інтелектуального, емоційно-вольового та соціального компонентів психологічної готовності до навчання в школі.</p>

	<p>Діагностика основних показників психологічної готовності дитини до шкільного навчання. Тимчасові затримки психічного розвитку дітей старшого дошкільного віку. ЗПП: причини, види, прогноз.</p>
<p>Тема 4. <i>Психолого-педагогічний супровід особистісного розвитку дитини.</i></p>	<p>Знання вікових особливостей формування особистості дитини, її Я-концепції, самооцінки, міжособистісних взаємин, емоційної сфери під впливом соціалізуючих чинників. Специфіка психосексуального розвитку на етапі дошкільного дитинства; психосексуальна просвіта дітей та батьків задля попередження сексуального насильства щодо дітей. Специфіка набуття дитиною гендерної ідентичності на етапі дошкільного дитинства; агенти гендерної соціалізації. Виявлення особливостей мотиваційно-ціннісної, емоційно-потребової сфер та особистісних якостей дитини. Діагностика самооцінки дитини дошкільного віку: методики «Який я?», «Сходинки» (за Т. Яценко). Психодіагностика емоційної сфери дошкільника: методики «Обери потрібне обличчя» (тест «Тривожність» Р. Темпл, М. Доркі, В. Амен, в адаптації Т. Яценко), «Страхи в будиночку» (тест О. Захарова, модифікація М. Панфілової). Психодіагностика міжособистісних взаємин та особистісних якостей дошкільника: методики «Психодіагностика міжособистісних взаємин» Р. Жіля, «Кінематичний малюнок сім'ї», «Соціометрія». Технології психолого-педагогічного супроводу задля створення оптимальних умов для особистісного становлення та розвитку Я-концепції дитини, її самооцінки, самоповаги, налагодження партнерських суб'єкт-суб'єктних взаємин з дорослими та однолітками, організації дружнього до дитини, гендерно справедливого, недискримінаційного середовища в ЗДО.</p>

Табл. 2.

Зміст модуля «Технології психолого-педагогічного супроводу розвитку дитини раннього дитячого та дошкільного віку»

Тема	Зміст теми
<p>Тема 5. <i>Технології психолого-педагогічного супроводу</i></p>	<p>Теоретико-методичні засади психолого-педагогічного супроводу ігрової діяльності дітей раннього та дошкільного віку. Гра як провідний вид діяльності дошкільника; психологічні теорії гри, класифікація та види ігор.</p>

<p><i>розвитку дитини в ігровій діяльності.</i></p>	<p>Розвиток гри у дитини до 3-х років. Структура ігрової діяльності дітей дошкільного віку: мотиваційний, цільовий, змістовий, процесуально-операційний, контрольньо-оцінний та результативний складники. Особливості сюжетно-рольової гри: сюжет, зміст, роль та ігрові дії. Значення ігрових предметів для забезпечення уявної ситуації у грі. Характеристика творчих ігор та ігор з правилами. Роль м'якої іграшки у психічному розвитку дитини. Психічний розвиток дитини під впливом народної іграшки, іграшки з дерева, глини, соломи, лози, трави, сиру, солоного тіста та інших матеріалів. Соціалізуюча роль ляльки з тканини та ляльки-мотанки для психічного розвитку та особистісного становлення дитини. Психолого-педагогічні умови застосування народної іграшки у навчально-виховному процесі ЗДО. Дидактична гра як засіб мовленнєвого розвитку, формування толерантності, саморегуляції та гармонійних міжособистісних взаємин старших дошкільників. Проектування, організація і керівництво ігровою діяльністю дітей та формування у них досвіду самостійної творчої діяльності із достатнім ступенем активності та свободи. Ігровий простір ЗДО, його зміст та складники. Характеристика основних компонентів ігрового простору в різних вікових групах ЗДО відповідно до чинних нормативно-правових документів. Використання технологій психолого-педагогічного супроводу, які б забезпечували розвивально-виховне ігрове середовище у ЗДО і сприяли психічному та особистісному розвитку дитини.</p>
<p>Тема 6. <i>Психолого-педагогічний супровід розвитку творчості дитини.</i></p>	<p>Основні положення, концепції, поняття психології творчості. Методологічні, психологічні та педагогічні аспекти проблеми розвитку творчої особистості дошкільника. Характеристика дитячої обдарованості та категорії обдарованих дітей. Психологічний зміст навчання і виховання в контексті їх впливу на розвиток творчості у дитини. Вплив особливостей організації розвивального середовища закладу дошкільної освіти на інтелектуальний, особистісний розвиток та активізацію творчих здібностей дитини. Індивідуально-психологічні ознаки творчої особистості дитини. Методи науково-психологічного дослідження творчої діяльності.</p>

	<p>Методи виявлення якостей творчої індивідуальності дітей дошкільного віку: спостереження, аналіз продуктів діяльності, створення проблемних ситуацій, тести психодіагностування креативності, творчі завдання, психологічна діагностика. Упровадження новітніх теоретичних та експериментальних знань з психології дитячої творчості у практичну діяльність майбутніх вихователів дошкільних освітніх закладів. Створення сприятливих психолого-педагогічних умов для розвитку творчих здібностей дитини. Види творчих завдань для дітей: зображувальні, музичні, словесні, логіко-математичні, театралізовані, комбіновані. Розвиток творчості дошкільника засобами навчально-виховних технологій. Психологічних основ творчої діяльності вихователя і його впливу на формування особистості дошкільника.</p>
<p>Тема 7. <i>Психолого-педагогічний супровід педагогічної підтримки й психологічної допомоги дітям із сімей ВПО.</i></p>	<p>Психологічні особливості дітей із родин ВПО та врахування специфічного життєвого досвіду, набутого ними під впливом деприваційних чинників соціального середовища. Технології психолого-педагогічного супроводу дітей з родин ВПО (технології моніторингу психічного стану дітей; врахування індивідуальних особливостей розвитку; активізації психологічних захистів і особистісного потенціалу; здоров'язбережувальні та корекційно-розвивальні технології; актуалізації здібностей; організації підтримуючої міжособистісної комунікації; виховні технології соціально-моральної і національно-патріотичної спрямованості). Арт-терапевтичні технології, їх значення у покращенні психологічного благополуччя дитини із родин ВПО та особливості їх застосування у ЗДО.</p>
<p>Тема 8. <i>Психолого-педагогічний супровід дитини з особливими освітніми потребами.</i></p>	<p>Шляхи і засоби створення інклюзивно-розвивального простору ЗДО; конструктивний вітчизняний і зарубіжний досвід психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами. Організація інклюзивної групи у ЗДО: алгоритм. Індивідуальна програма розвитку як основна умова успішного включення дитини з особливими освітніми потребами (ООП) до інклюзивної групи ЗДО. Командний підхід — основний компонент інклюзивної освіти в ЗДО.</p>

Повноваження та обов'язки осіб, залучених до розробки та реалізації індивідуальної програми розвитку, роль у цьому процесі вихователя та асистента вихователя інклюзивної групи. Основні аспекти діяльності спеціалістів у рамках участі у команді психолого-педагогічного супроводу (практичних психологів, дефектологів, логопедів, соціальних педагогів тощо) щодо соціального і психологічного супроводу освітнього процесу дитини дошкільного віку з ООП. Діяльність вихователя та асистента вихователя для моделювання індивідуального розвитку дитини.

Організація міжособистісної взаємодії дітей з ООП із однолітками в інклюзивній групі ЗДО; спільна діяльність дітей та дорослих, спільна та індивідуальна діяльність дітей відповідно до вікових можливостей і наявних особливостей розвитку. Потреби родин, які виховують дитину з ООП. Особливості залучення батьків чи осіб, які їх замінюють, до розробки індивідуальної програми розвитку дітей з ООП та умови забезпечення ефективної взаємодії з ними у подальшій реалізації розробленої програми. Умови забезпечення ефективної співпраці педагогів, батьків та різних фахівців у реалізації індивідуальної програми розвитку. Доступ дітей дошкільного віку з ООП до освітніх та соціальних програм розвитку, реалізації основних прав; уникнення прояву дискримінації; сприяння поширенню інклюзивних практик у територіальній громаді.

Егалітарне виховання — це всебічний розвиток індивіда (дитини чи дорослого), який опирається на його особистісні властивості, індивідуальні здібності, інтереси, уподобання, що робить людину самодостатньою, незалежною від зовнішніх умов, проте залежною від власного волевиявлення, самоздійснення, життєтворчості, тобто від власної суб'єктності.

Як пророче говорив М. Боришевський, «минатимуть роки, і виховані у любові, красі, злагоді, щирості, взаємоповазі, у любові до всього рідного й повазі до чужого, наші діти з кожним роком все глибше усвідомлюватимуть, переконуватимуться, що сенс життя людського у тому, аби творити добро, боротися за щастя — своє і усіх, хто поруч, усіх-усіх, у кого спільна матінка-земля, одна-єдина на цілім світі Батьківщина, якій наймення Україна. За неї, за її щасливу долю вони не лише молитимуться Богу, але й робитимуть все для того, щоб якомога повніше розкрилися й зреалізувалися їхні потенційні, Богом подаровані і примножені у щоденній напо-

легливій праці над собою, ще не розкриті та явні можливості, здатності, таланти» [1, с. 17].

То ж нехай наші діти зростають щасливими егалітарними особистостями в мирній Україні, в егалітарних українських сім'ях, огорнуті безумовною любов'ю батька й матері як звівців паритетних взаємин, зігріті щирою турботою та оточені увагою мудрих педагогів-носіїв егалітарного світогляду у дружньому до дитини, гендерночутливому, недискримінаційному, егалітарно орієнтованому освітньому середовищі — просторі плекання духовності, рівності прав і можливостей, гідності, життєстійкості, найкращих людських чеснот, любові до рідної землі.

Список використаних джерел

1. Виховання духовності особистості : навч.-метод. посіб. / М. Й. Боришевський та ін. ; за заг. ред. М. Й. Боришевського. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. 104 с.
2. Говорун Т. В., Кікінежді О. М. Гендерна психологія : навч. посіб. для студ. вищих навч. закладів. Київ : Видавничий центр «Академія», 2004. 308 с.
3. Кікінежді О. Становлення егалітарної особистості майбутнього педагога: історія, здобутки та перспективи діяльності кафедри психології. Humanitarium. Переяслав-Хмельницький ; Ніжин : Лисенко М. М., 2019. Т. 43. Вип. 1 : Психологія. С. 7–22.
4. Кікінежді О., Кіз О. Проблема розвитку егалітарної особистості майбутнього педагога: освітній контент. Психологічні ресурси в умовах життєвої та суспільної кризи: соціальний та особистісний виміри : колективна монографія. Херсон : Вишемирський В. С., 2021. С. 66–89 <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/21118> (дата звернення: 25.10.2023).
5. Kikinezhdі O. M., Kiz O. B. Vasylykevych Ia. Z. The problem of professional development of future teacher in the context of the egalitarian paradigm. Professional competency of modern specialist: means of formation, development and improvement : monograph. Warsaw : BMT Eridia Sp .z o.o., 2018. P. 351–364. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/12225/1/%d0%9aiz_2018_2.pdf (дата звернення: 25.10.2023).
6. Бех І. Д. Особистість на шляху до духовних цінностей : монографія. Київ ; Чернівці : «Букрек», 2018. 320 с.
7. Кіз О. Б. Психолого-педагогічні та соціальний виміри гендерної депривації в освіті. Humanitarium. Переяслав ; Ніжин : Лисенко М. М., 2020. Т. 43. Вип. 1 : Психологія. С. 51–66.

Наукове видання

**ДУХОВНО-ІНТЕЛЕКТУАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ
І НАВЧАННЯ МОЛОДІ В XXI СТОЛІТТІ**

*Міжнародний періодичний збірник наукових праць
за загальною редакцією*

В. П. Бабича, О. М. Хвостиченка

Випуск 5

**SPIRITUAL AND INTELLECTUAL UPBRINGING
AND TEACHING OF YOUTH IN THE XXI CENTURY**

International Periodical Collection of Scientific Papers

edited by V. P. Babych, O. M. Khvostychenko

Issue 5

**GEISTIGE UND INTELLEKTUELLE ERZIEHUNG UND
AUSBILDUNG DER JUGEND IM XXI JAHRHUNDERT**

*Internationale regelmäßig erscheinende Sammlung wissenschaftlicher Beiträge
unter der Gesamtreaktion von*

V. P. Babych, O. M. Khvostychenko

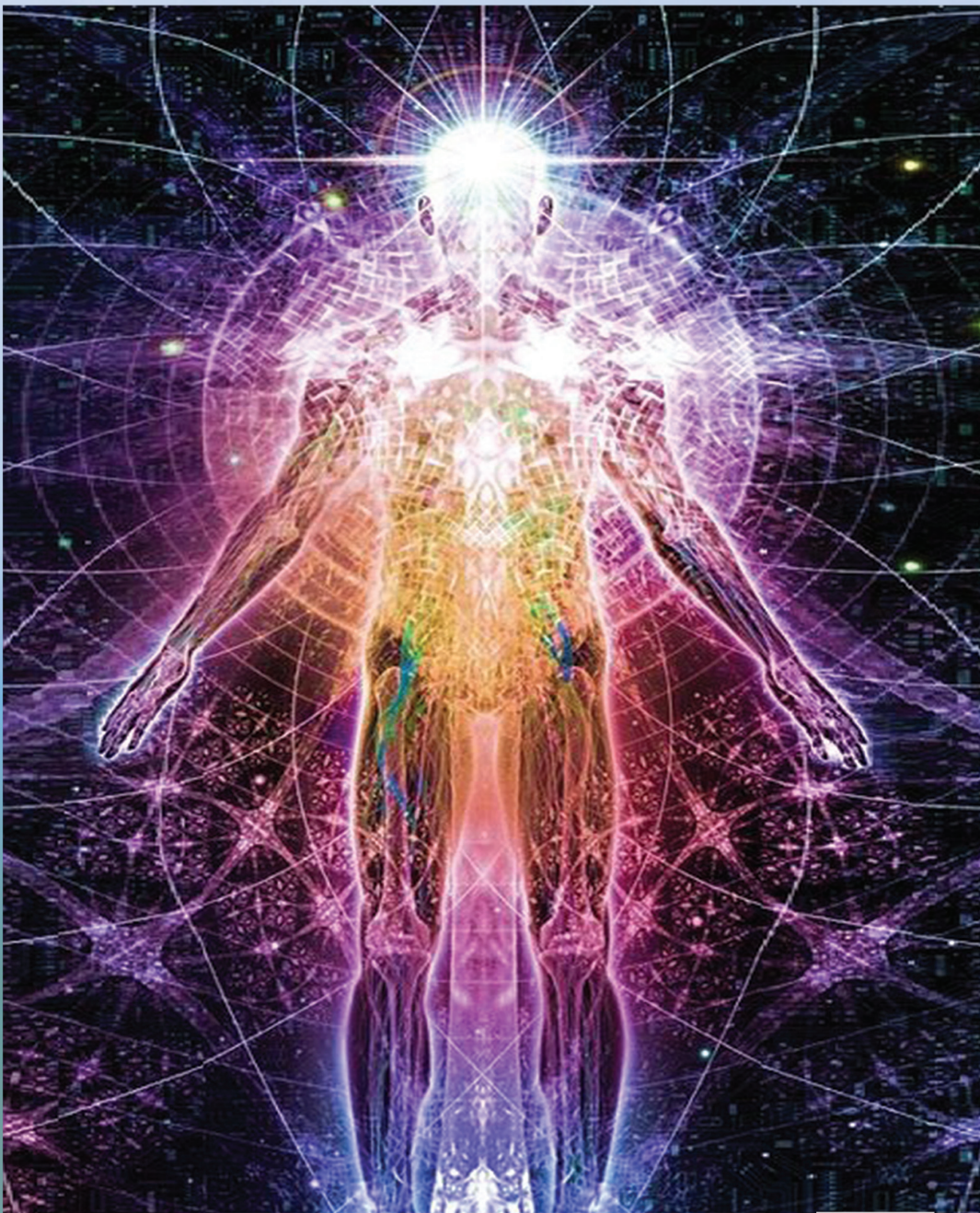
Ausgabe 5

За зміст статей і дотримання правил академічної доброчесності
відповідають автори

Редактор О. М. Хвостиченко
Коректор О. І. Новохатська
Комп'ютерна верстка Т. А. Хвостиченко

Підписано до видання 10.11.2023
Формат 60×90/8. Гарнітура Times NR
Тираж електронний

Видавництво «ВННОТ»
<http://ol.world-ontology.org>
email: zbirnikdivo21@gmail.com

Всесвітнє Наукове
Ноосферно-Онтологічне Товариство

World Scientific
Noosphere-Ontological Society

